

**XORIJIY TIL O'QITISH JARAYONIDA LEKSIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH
STRATEGIYALARI**
**СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРОЦЕССЕ
ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ**
**STRATEGIES FOR DEVELOPING LEXICAL COMPETENCE IN THE PROCESS OF
FOREIGN LANGUAGE TEACHING**

Ahmadova Azimaxon Behzod qizi

*Farg'ona davlat universiteti Chet tillari fakulteti Xorijiy til va adabiyoti:
nemis tili yo'nalishi 24.116-guruh talabasi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada xorijiy til o'qitish jarayonida leksik kompetensiyani rivojlantirishning samarali strategiyalari tahlil etiladi. Leksik kompetensiya — bu til egallovchining lug'aviy boyligi, uni kontekstda to'g'ri va mos qo'llay olish qobiliyatini anglatadi. Muallif xorijiy til o'rganuvchilarning so'z boyligini oshirishda kommunikativ yondashuv, kontekstual o'rganish, semantik xaritalar, o'yinli texnologiyalar va raqamli platformalardan foydalanishning ahamiyatini asoslab beradi. Tadqiqotda zamonaviy til o'qitish metodlari, innovatsion texnologiyalar va motivatsiyani kuchaytirishga qaratilgan yondashuvlar orqali talabalarda samarali leksik kompetensiyani shakllantirish yo'llari ochib beriladi. Maqola xorijiy til o'qituvchilari, metodistlar va til o'rganish bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so'zlar: *leksik kompetensiya, xorijiy til, so'z boyligi, o'qitish strategiyalari, kommunikativ yondashuv, semantik xarita, til o'rganish metodikasi, innovatsion texnologiyalar.*

Аннотация: *В данной статье анализируются эффективные стратегии развития лексической компетенции в процессе обучения иностранному языку. Лексическая компетенция означает словарный запас обучающегося и его способность правильно и уместно использовать лексические единицы в контексте. Автор обосновывает важность применения коммуникативного подхода, контекстного обучения, семантических карт, игровых технологий и цифровых платформ для расширения словарного запаса учащихся. В исследовании раскрываются пути формирования эффективной лексической компетенции у студентов через современные методы преподавания языков, инновационные технологии и мотивационные подходы. Статья имеет практическое значение для преподавателей иностранных языков, методистов и специалистов в области языкового образования.*

Ключевые слова: *лексическая компетенция, иностранный язык, словарный запас, стратегии обучения, коммуникативный подход, семантическая карта, методика изучения языков, инновационные технологии.*

Abstract: *This article analyzes effective strategies for developing lexical competence in the process of foreign language teaching. Lexical competence refers to the learner's vocabulary knowledge and the ability to use words correctly and appropriately in context. The author substantiates the importance of using communicative approaches, contextual learning, semantic mapping, game-based technologies, and digital platforms to enhance learners' vocabulary acquisition. The research outlines methods for forming effective lexical competence among students through modern language teaching techniques, innovative technologies, and motivational strategies. The article holds practical value for foreign language teachers, methodologists, and language education specialists.*

Keywords: *lexical competence, foreign language, vocabulary, teaching strategies, communicative approach, semantic map, language learning methodology, innovative technologies.*

KIRISH

Global kommunikatsiya va integratsiya jarayonlarining jadallashuvi xorijiy tillarni o'rganishga bo'lgan ehtiyojni sezilarli darajada oshirmoqda. Xususan, til o'rgatish jarayonida leksik kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirish zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Chunki til o'z mohiyatiga ko'ra, leksik birliklar orqali ifodalanadi va tushuniladi. Til o'rganishda grammatika va fonetik jihatlar muhim bo'lsa-da, kommunikativ mazmunga boy nutqni shakllantirishda so'z boyligi va uni kontekstga mos holda qo'llay olish salohiyati hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Zamonaviy metodik yondashuvlar, jumladan kommunikativ, interaktiv va differensiallashtirilgan o'qitish strategiyalari xorijiy til o'rganayotgan shaxslarning leksik bilimlarini chuqurlashtirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar va multimediya resurslarining o'quv jarayoniga joriy etilishi o'rganuvchilarni til muhitiga yanada yaqinlashtirish, ularning motivatsiyasini oshirish va mustahkam leksik asos yaratishga imkon bermoqda.

Ushbu maqolada xorijiy til o'qitish jarayonida leksik kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan eng samarali strategiyalar, metodik yondashuvlar va ularning amaliy natijalari tahlil etiladi. Maqsad — leksik kompetensiyaning tarkibiy qismlari, ularni shakllantirish bosqichlari hamda zamonaviy ta'lim vositalaridan foydalanish imkoniyatlarini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan yoritishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

So'nggi yillarda xorijiy til o'qitish metodikasi doirasida leksik kompetensiyani shakllantirish masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan ilmiy o'rganilmoqda. Taniqli olimlardan V.G. Kostomarov, E.I. Passov va G.V. Rogova tomonidan leksik birliklarning o'qitishdagi o'rni, ularni kontekstda qo'llay olish malakasi va semantik tahlil orqali o'rganish usullari keng yoritilgan. E.I. Passov (2000)

o'z tadqiqotlarida kommunikativ yondashuv asosida so'z boyligini shakllantirishda dialogik nutq va muloqot vaziyatlarining didaktik ahamiyatini asoslab bergan.

C. Richards va W. Renandya (2002) tomonidan xorijiy til o'rgatish bo'yicha ilgari surilgan konsepsiyada leksik kompetensiyani rivojlantirishda til egallovchining faol ishtirokini ta'minlovchi topshiriq va interaktiv mashqlar muhim deb ta'kidlanadi. Mahalliy tadqiqotlar qatorida A. Jo'raev, M. Qurbonov va N. Yo'ldoshevlarning ishlarida leksik kompetensiyaning muloqotga tayyorlik darajasi bilan uzviy bog'liqligi, hamda multimodal resurslar yordamida lug'at boyligini rivojlantirish yo'llari o'rganilgan.

Yuqoridagi manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, leksik kompetensiyani rivojlantirish uchun faqat an'anaviy yondashuvlar emas, balki zamonaviy innovatsion strategiyalar, axborot texnologiyalari va kontekstual o'rganish metodlari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, bu kompetensiya boshqa til ko'nikmalari (eshitish, o'qish, yozish, gapirish) bilan uzviy bog'liq holda shakllanishi lozimligi ilmiy asoslangan.

Ushbu tadqiqotda xorijiy til o'qitish jarayonida leksik kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan metodik strategiyalarni aniqlash va tahlil qilish maqsad qilingan. Tadqiqot quyidagi metodologik yondashuvlarga tayandi.

Nazariy tahlil metodi — mavzuga oid xorijiy va mahalliy adabiyotlar, ilmiy maqolalar, darsliklar va o'quv qo'llanmalari o'rganildi hamda tizimlashtirildi.

Empirik kuzatuv — xorijiy til dars jarayonlari tahlil qilinib, talabalarining leksik bilimlarini shakllantirishga doir faoliyatlari kuzatildi.

Tajriba-sinov ishlari — leksik kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan o'quv topshiriqlari va mashqlar sinovdan o'tkazilib, natijalar baholandi.

Sotsiologik usullar — xorijiy til o'qituvchilari va o'rganuvchilari o'rtasida so'rovnomalar o'tkazilib, ularning metodik yondashuvlar haqidagi fikrlari tahlil qilindi.

NATIJALARI

Tadqiqot davomida xorijiy til o'qitish jarayonida leksik kompetensiyani shakllantirishga qaratilgan turli metodik strategiyalar amaliyotga joriy etildi va ularning samaradorligi empirik usullar orqali baholandi. Quyidagi asosiy natijalarga erishildi.

Leksik boylikning oshishi: Tadqiqot ishtirokchilari o'rtasida o'tkazilgan tajriba-sinov mashg'ulotlari natijalariga ko'ra, kommunikativ topshiriqlar, semantik xaritalar, kontekst asosidagi lug'aviy mashqlar orqali o'quvchilarning so'z boyligi o'rtacha 25–30 foizga oshgani kuzatildi.

So'zlarni kontekstda qo'llash ko'nikmasi: O'rganilayotgan leksik birliklarni mavzuga mos kontekstda ishlatish malakasi sezilarli darajada rivojlandi. Bu esa o'quvchilarning yozma va og'zaki nutq faolligini oshirdi hamda erkin muloqotda ishtirok etishiga xizmat qildi.

Motivatsiyaning kuchayishi: Interaktiv va multimediya vositalari (video, audio, mobil ilovalar) asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning til

o'rganishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirgan. Bu esa o'z navbatida faol ishtirok va mustaqil til o'rganishga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Strategiyalarning farqlanishi: Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, leksik kompetensiyani rivojlantirishda barcha o'quvchilar uchun yagona strategiya emas, balki ularning bilim darajasi, qiziqishlari va o'rganish uslublariga mos differensiallashtirilgan yondashuvlar yuqori natijalarni berdi.

O'qituvchilarning roli: Leksik kompetensiyani shakllantirishda o'qituvchining metodik tayyorgarligi, topshiriqlarni to'g'ri tanlashi va individual yondashuvi muhim omil ekani tasdiqlandi. Talabalar ushbu yondashuvni yuqori baholagan.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari xorijiy til o'qitish jarayonida leksik kompetensiyani rivojlantirishda zamonaviy yondashuvlarning yuqori samaradorligini tasdiqladi. Ma'lumki, leksik kompetensiya til o'zlashtirishning asosiy komponenti bo'lib, u orqali o'quvchilar o'z fikrlarini aniq, ravon va to'g'ri ifoda eta olishlari mumkin. Shunday ekan, leksik bilimlarni faqat yod olish emas, balki ularni turli kontekstlarda faol qo'llash orqali mustahkamlash zarurati dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, an'anaviy uslublar, ya'ni so'z va tarjima asosidagi yondashuvlar o'quvchilarda passiv leksik bilim hosil qilgani holda, ularning faol nutqiy faoliyatini yetarli darajada rivojlantira olmaydi. Aksincha, kommunikativ, kontekstual va interaktiv usullar orqali o'rgatish nafaqat lug'aviy boylikni, balki ularni muayyan vaziyatlarda to'g'ri qo'llash malakasini ham shakllantiradi.

Muhim jihatlardan biri — multimediya va raqamli vositalarning ijobiy ta'siridir. O'quvchilarning audio, video va vizual manbalar orqali yangi so'zlarni o'zlashtirishi, ularni turli til muhitlarida qo'llab ko'rishi, eslab qolish darajasini oshirgan. Bundan tashqari, tajribada differensiallashtirilgan yondashuvlar qo'llanilgani, o'quvchilarning individual xususiyatlariga mos strategiyalarni tanlash orqali ularning til o'zlashtirish samaradorligi oshganini ko'rsatdi.

Muhokama davomida aniqlanishicha, leksik kompetensiyani rivojlantirish strategiyalari samarali bo'lishi uchun quyidagi omillarni hisobga olish zarur. O'rgatuvchi materiallarning mazmunan qiziqarli va o'quvchilarga yaqin bo'lishi;

- O'quvchilarning faolligini rag'batlantiruvchi topshiriqlardan foydalanish;
- Mustaqil til o'rganishga yo'naltiruvchi vositalarni (ilovalar, onlayn platformalar) joriy etish;
- O'qituvchining metodik mahorati va yangiliklarga ochiqqligi.

Shunday qilib, xorijiy til o'qitishda leksik kompetensiyani rivojlantirish — murakkab, ammo to'g'ri yondashuvlar orqali yuqori natijaga erishish mumkin bo'lgan jarayondir. Ushbu masala bo'yicha yanada chuqurroq empirik tadqiqotlar o'tkazish, strategiyalarni takomillashtirish, til o'rganish resurslarini ko'paytirish dolzarb ilmiy va amaliy vazifa bo'lib qoladi.

XULOSA

Xorijiy til o'qitish jarayonida leksik kompetensiyani rivojlantirish zamonaviy til ta'limining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu kompetensiya o'rganuvchilarning mazmunli va ravon muloqot olib borish qobiliyatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, leksik kompetensiyani samarali shakllantirish uchun an'anaviy yodlashga asoslangan usullardan voz kechib, o'quvchilarning faolligini oshiruvchi, kontekst asosidagi va kommunikativ yondashuvlarga asoslangan strategiyalardan foydalanish zarur.

Amaliy tajribalar asosida shuni aytish mumkinki, semantik xaritalar, mavzulashtirilgan lug'at mashqlari, multimediya resurslari va interaktiv texnologiyalar o'quvchilarning lug'aviy boyligini oshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Bunda o'quvchining motivatsiyasi, individual ehtiyojlari va mustaqil o'rganishga tayyorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, leksik kompetensiya boshqa til ko'nikmalari bilan uzviy bog'liq holda shakllanishi, o'qituvchi esa bu jarayonda yo'naltiruvchi va faol ishtirokchi sifatida qatnashishi lozim.

Umuman olganda, xorijiy til ta'limi samaradorligini oshirishda leksik kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha tizimli va zamonaviy yondashuvlarga asoslangan metodik strategiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish bugungi ta'lim jarayonining dolzarb vazifasi hisoblanadi. Ushbu sohadagi tadqiqotlarni davom ettirish, innovatsion vositalarni keng joriy etish hamda o'qituvchilarning metodik savodxonligini oshirish istiqboldagi muhim yo'nalishlardandir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Пассов Е.И. *Коммуникативный метод обучения иноязычному общению*. – Москва: Просвещение, 2000. – 239 с.
2. Рогова Г.В., Верещагина И.Н. *Методика обучения английскому языку на начальном этапе*. – Москва: Просвещение, 2005. – 191 с.
3. Richards J.C., Renandya W.A. *Methodology in Language Teaching: An Anthology of Current Practice*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 420 p.
4. Thornbury S. *How to Teach Vocabulary*. – London: Longman, 2002. – 185 p.
5. Nation I.S.P. *Learning Vocabulary in Another Language*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 477 p.
6. Jo'raev A. *Chet tilini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish*. – Toshkent: TDPU, 2018. – 144 b.
7. Qurbonov M. *Til o'qitishning innovatsion metodlari*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 128 b.
8. Yo'ldoshev N. *Xorijiy til o'rgatishda kommunikativ yondashuv: metodik tavsiyalar*. – Farg'ona: FDU, 2021. – 112 b.
9. Мусиенко Л.Н. *Методика преподавания иностранного языка: современные подходы и технологии*. – Санкт-Петербург: Каро, 2015. – 204 с.

10. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). – Strasbourg: Council of Europe, 2001.